

MAKTABGACHA YOSHIDAGI BOLALARNI MUSIQIY QOBILIYATLARINI RIVOJLANTIRISH

Axmadjonova Shaxnoza

Marg'ilon pedagogika kolleji o'qituvchisi

Annotatsiya: Musiqiy qobiliyatlarni rivojlantirish maktabgacha yoshdagi bolani tarbiyalashning asosiy vazifalaridan biridir. Zamonaviy ilmiy izlanishlar shuni ko'rsatmoqdaki, musiqa qobiliyatini rivojlantirish, musiqa madaniyati asoslarini yoshlikdan shakllantirish zarur. Mutaxassislarning fikricha, maktabgacha yosh - musiqiy qobiliyatlarni shakllantirish uchun sezgir davr. Agar bolaning tug'ilishidanoq musiqiy rivojlanishi uchun zarur shart-sharoitlar yaratilgan bo'lsa, bu uning musiqiyliigi va qobiliyatini samarali shakllantirishga yordam berishi isbotlangan.

Kalit so'zlar: qobiliyatlar, musiqiy qobiliyatlar, 4-5 yoshli bolalarning psixologik va yosh xususiyatlari, qo'shimcha musiqa ta'limi.

KIRISH

Insoniyatning ko'p asrlik tarixi davomida musiqa ta'lim-tarbiya jarayonida muhim o'rin tutib, bolalarning aqliy rivojlanishiga yordam beradi, dunyoqarashini kengaytiradi, so'z boyligini oshiradi, his-tuyg'ularini ifoda etishga o'rgatadi. Ko'plab tadqiqotlar musiqiy qobiliyatlarni erta yoshdan boshlab rivojlantirish maqsadga muvofiqligini tasdiqlaydi, chunki bolalikda yo'qolgan musiqiy tuyg'ularni katta yoshda topish mumkin emas[2].

Bolaning musiqiy qobiliyatini rivojlantirishning eng muhim bosqichi maktabgacha yoshdagi davrdir. Bu davrda musiqa madaniyatini shakllantirishga e'tibor qaratgan ota-onalar kelajakda bola shaxsining barkamol rivojlanishiga zamin yaratadi.

Tahlil va natijalar. Musiqiy qobiliyatlarning uch turi mavjud:

Modal tuyg'u - bu ohang tovushlarining modal funktsiyalarini hissiy jihatdan farqlash yoki ohang harakatining hissiy ekspressivligini his qilish qobiliyati. Bu qobiliyatni musiqiy eshitishning hissiy yoki pertseptiv komponenti deb atash mumkin. Bolalarda bu qobiliyatni kuylarni tinglashga qiziqishlari bilan aniqlash mumkin[1].

Eshitish qobiliyati - bolaning qulog'i orqali ohanglarni takrorlash qobiliyati bilan tavsiflanadi. Bu qobiliyat kelajakda ichki eshitish qobiliyatini rivojlantirishga imkon beradi, ya'ni musiqiy xotira va tasavvurni o'rgatish imkonini beradi. Bu musiqiy quloqning asosiy xususiyati bo'lib, modal tuyg'u bilan birgalikda garmonik eshitishning asosini tashkil qiladi.

Ritm hissi - musiqada vaqtinchalik munosabatlarni his qilish imkonini beradi. Musiqiy asarning ritmik tuzilishi davomiylik - tovushlar va pauzalar ketma-ketligi bilan shakllanadi. Musiqiy ritm tuyg'usi murakkab qobiliyat bo'lib, u idrok etish,

tushunish, ijro etish va musiqiy tasvirlarning ritmik tomonini yaratishni o'z ichiga oladi.

Musiqiy qobiliyatlarni rivojlantirish uchun alohida muhokama qilinishi kerak bo'lgan muayyan ishlarni bajarish kerak.

Ota-onalar uch yoshdan besh yoshgacha bo'lgan bolalarning musiqiy didini rivojlantirishda asosiy o'rin tutadi.

Uch yoshida bola uni musiqa bilan tanishtirish uchun yetarli darajada tayyor. Bu yoshdagi bolalar musiqani alohida idrok etishlari bilan ajralib turadi: ular musiqa tinglash, qo'shiq aytish va hatto raqsga tushishni bilishadi[3]. Maktabgacha yoshdagi bolaning ushbu bilimlariga asoslanib, ota-onalar uning musiqiy qobiliyatlarini rivojlantirishga qaratilgan tadbirlarni rejalashtirishlari mumkin. Kichkintoy uchun vazifalar qiziqarli va murakkab bo'lmasligi juda muhimdir.

Maktabgacha yoshdagi bolalarda musiqiy didni shakllantirishda eshitish idroki muhim rol o'ynaydi. Bolalar sokin va mayin ohangga boshqacha munosabatda bo'lib, uni quvnoq qo'shiq yoki baland va tantanali marshdan aniq ajratib turadilar. Shuningdek, bu yoshdagi bolalar hayvonlar, transport vositalari yoki qushlar tomonidan chiqarilgan tovushlarni eslatuvchi yorqin melodik tasvirlarga e'tibor berishadi. Siz u bilan musiqali va didaktik o'yinlarni o'ynash orqali maktabgacha yoshdagi bolaning eshitish rivojlanishiga ta'sir qilishingiz mumkin, bu tovushlarning balandligi, kuchi, tembri va davomiyligi bilan bog'liq hissiy va musiqiy qobiliyatlarni rivojlantirishga yordam beradi.

Kattalar ovozigacha taqlid qilish qobiliyati ham bolalar musiqiylikini shakllantirishning muhim bosqichidir. Vokal apparati shunday shakllanadi va nutq yaxshilanadi. Tabiiyki, uch yoshli bolalar bir oyatni yoki butun qo'shiqni darhol eslay olmaydilar, lekin ular asosiy so'zlarni eslab, kattalar bilan birga kuylashdan xursand bo'lishadi. Bunday takrorlashlar bolaning musiqiy qulog'ining shakllanishini tezlashtiradi.

4-5 yoshli bolalarning musiqiy qobiliyatini rivojlantirish quyidagi psixologik-pedagogik shartlar bajarilgan taqdirda samarali bo'lishi mumkin:

- har bir bolaga individual yondashuvni amalga oshirish; uning psixologik va yosh xususiyatlarini hisobga olgan holda;
- musiqa darslarida asosiy mashg'ulotlardan foydalanish; maktabgacha yoshdagi davrga mos keladigan;
- musiqa darslarida qulay muhit yaratish;
- bolalarga psixologik va pedagogik yordam ko'rsatish[4].

Bizning pozitsiyamizga ko'ra, 4-5 yoshli bolalarning psixologik va yosh xususiyatlarini bilish, ular asosida maktabgacha yoshdagi bolalarning musiqiy qobiliyatlari eng samarali rivojlanishi mumkin bo'lgan faoliyatini malakali tashkil etish uchun zarurdir. Moyilliklar qobiliyatga aylanishidan oldin ular ko'p bosqichlardan o'tadi. Qobiliyatlar uchun bu jarayon hayotning dastlabki yillaridan boshlanadi va agar inson qobiliyatlari rivojlanadigan faoliyat turlari bilan shug'ullanishda davom etsa,

samarali natijaga erishadi. Qobiliyatlarni rivojlantirish jarayonida bir necha bosqichlar mavjud.

Har qanday bunday qobiliyatning rivojlanishining birinchi bosqichi u uchun zarur bo'lgan organik tuzilmalarning yetukligi yoki ular asosida zarur funktsional organlarning shakllanishi bilan bog'liq. Odatda bu maktabgacha yoshdagi bolalikni nazarda tutadi, bu bolaning tug'ilishidan 6-7 yoshgacha bo'lgan davrini qamrab oladi. Bu yerda barcha analizatorlarning takomillashuvi, miya yarim korteksining alohida sohalarining rivojlanishi va funktsional farqlanishi, ular va harakat organlari, ayniqsa qo'llar o'rtasidagi aloqalar keladi. Bu bolada umumiy qobiliyatlarning shakllanishi va rivojlanishining boshlanishi uchun qulay shart-sharoitlarni yaratadi, uning ma'lum bir darajasi maxsus qobiliyatlarning keyingi rivojlanishi uchun zarur shart bo'lib xizmat qiladi.

Maxsus qobiliyatlarning shakllanishi maktabgacha bolalik davridayoq faol boshlanadi. Bu yoshdagi har xil turdagi ijodiy o'yinlar faoliyati bolalarning maxsus qobiliyatlarini shakllantirish uchun alohida ahamiyatga ega. Inson qobiliyatlarini rivojlantirishdagi asosiy nuqta ularning qoplanishidir va bu hatto muvaffaqiyatli rivojlanishi tug'ma fiziologik moyillikni talab qiladigan qobiliyatlarga ham tegishli.

Kattaroq maktabgacha yoshdagi bolalar bilan kichik yoshdagilar bilan bir xil sxema bo'yicha ishlashingiz kerak, lekin vazifalarni biroz murakkablashtirish zarur. Musiqiy qobiliyatlarni rivojlantirish uchun bolalar o'zlarining rivojlanish va tayyorgarlik darajasiga mos keladigan, sinflarda musiqiy faoliyatning asosiy turlarini birlashtirgan repertuarni tanlay oladigan o'qituvchining nazorati ostida o'qishlari yaxshiroqdir. Maktabgacha yoshdagi bolalar bunday tadbirlarda qatnashishdan zavqlanadilar va his-tuyg'ularni va ijodkorlikni namoyon qilishni o'rganadilar.

Kichikintoylarda bo'lgani kabi, katta yoshdagi maktabgacha yoshdagi bolalarning musiqiy qobiliyatlarini rivojlantirishga tinglash katta ta'sir ko'rsatadi. Bola kattalar ishtirokida ham tinglash, eshitganlarini muhokama qilish va mustaqil ravishda shug'ullanishi mumkin. Musiqiy ta'limga hissa qo'shadigan musiqiy va didaktik o'yinlarni, cholg'u asboblari bilan tanishishni va raqs darslarini istisno qilib bo'lmaydi.

Xulosa. Yuqoridagilarni xulosa qilib, maktabgacha yoshdagi bolalar bilan musiqa mashg'ulotlarini tashkil etishning o'ziga xos xususiyatlari borligini ta'kidlaymiz, ular musiqiy faoliyatning eng samarali natijasiga erishish, qiziqish va motivatsiyani oshirish uchun hisobga olinishi kerak. Badiiy-estetik ta'lim jarayonida o'quvchilarning o'quv va ijodiy faoliyatini tashkil etish bolalarni taklif qilingan vazifalarning har xil turlarini ijodiy qayta ko'rib chiqishga, ularning ijodiy variantlarini tanlashga va doimiy e'tiborni yangi, o'ziga xos usullarni topishga yo'naltirishni o'z ichiga oladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Yafalyan A.F. /Учебное пособие для студентов педагогических вузов/Теория и методика музыкального воспитания в начальной школе// Современные наукоемкие технологии. – 2009.
2. Mahkamova Sh. R. МУСИҚА ИЛМИ ВА ИСЛОМ ДИНИ: ТАЛҚИН МУАММОСИ. Academic research in educational sciences, (3).
3. Mahkamova Sh. R., Asadullayeva Sh.R. «ВЕЛИКИЙ ШЁЛКОВЫЙ ПУТЬ»: ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ КУЛЬТУР ЗАПАДА И ВОСТОКА В КОНТЕКСТЕ ПРОБЛЕМЫ МОДЕРНИЗАЦИИ МУЗЫКАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ. Science and Education, 1(Special Issue 4).
4. Mahkamova Sh. R. . ХАЗРАТ НАВОИЙНИНГ МУСИКИЙ ТАФАККУРИ. Science and Education, 1(Special Issue 4) 2020.
5. Hamidullo o'g'li, T. H. (2023). RAQAMLI TEXNOLOGIYALARI DAVRIDA CHATGPT VA HOZIRGI KUNDAGI O'RNI. Scientific Impulse, 2(16), 320-325.
6. Горовик, А. А., & Турсунов, Х. Х. У. (2020). Применение средств визуальной разработки программ для обучения детей программированию на примере Scratch. Universum: технические науки, (8-1 (77)), 27-29.
7. Tursunov, H. H., & Hoshimov, U. S. (2022). TA'LIM TIZIMIDA KO'ZI OJIZ O'QUVCHILARNI INFORMATIKA VA AXBOROT TEXNOLOGIYALARI FANIDA O'QITISH TEXNOLOGIYALAR. Новости образования: исследование в XXI веке, 1(5), 990-993.
8. Hamidullo o'g'li, T. H., & Kamolovich, B. E. (2023). IMKONIYATI CHEKLANGAN O'QUVCHILAR BILAN ISHLASH TAJRIBASI. Scientific Impulse, 1(7), 648-653.
9. Hamidullo o'g'li, T. H. (2023). SHAXSIY KOMPYUTER BILAN O'ZARO ALOQADA BO'LGAN IMKONIYATI CHEKLANGAN SHAXSLARNING ISH JOYI VA O'RNI. Scientific Impulse, 1(11), 394-398.
10. Kamolovich, B. E., & Hamidullo o'g'li, T. H. (2023). SOHADA MICROSOFT OFFICE WORD 2003 VA 2021 DASTURLARI QO'LLANILISHI VA AFZALLIKLARI. Scientific Impulse, 1(11), 376-382.
11. Xolboboyevich, X. J. (2023). TYPES AND PROPERTIES OF WOOD USED IN CARPENTRY. International Multidisciplinary Journal for Research & Development, 10(12).
12. Xolboboyevich, X. J. (2023). "TEXNOLOGIK TA'LIM PRAKTIKUMI" DARSLARIDA TALABALARNING KREATIVLIK SIFATLARINI RIVOJLANTIRISH MAZMUNI. Наука и технологии, 1(2).
13. Xolboboyevich, X. J. (2023). O'QUVCHILARNI DARSDAN TASHQARI VAQTLARIDA KASB HUNARGA YO'NALTIRISH. Innovations in Technology and Science Education, 2(7), 1019-1025.
14. Xayitov, J. (2023). TALABALARDA KREATIVLIK SIFATLARNING RIVOJLANGANLIK DARAJASINI TASHXISLOVCHI METODLAR. Евразийский журнал социальных наук, философии и культуры, 3(1 Part 2), 147-153.

15. Hayitov, J. (2022). TALABALARDA KREATIVLIK SIFATLARINI RIVOJLANTIRISHGA OID XORIY TAJRIBASI. Евразийский журнал академических исследований, 2(13), 1463-1470.
16. Xolboboyevich, X. J. (2022). Using Innovation and Technology to Accelerate Progress in Education. American Journal of Social and Humanitarian Research, 3(10), 113-116.
17. Hayitov, J. (2022). TEXNOLOGIYA FANI O'QITUVCHILARIDA KREATIVLIKNI RIVOJLANTIRISHNING BA'ZI JIHATLARI. Физико-технологического образование, (3).
18. Hayitov, J. (2022). BO'LAJAK TEXNOLOGIYA FANI O'QITUVCHILARINI KREATIVLIGINI SHAKLLANTIRISH TEXNALOGIYASI. Физико-технологического образование, (3).
19. Xolboboyevich, H. J. (2022). Future Technology Creativity of Teachers Some Aspects of Development. Eurasian Journal of Engineering and Technology, 4, 55-58.
20. KHOLBOBOYEVICH, H. J. (2022, February). SCIENTIFIC AND THEORETICAL FUNDAMENTALS OF DEVELOPING THE CREATIVE QUALITIES OF TEACHERS OF FUTURE TECHNOLOGY. In Next Scientists Conferences (pp. 71-75).
21. Hamidullo o'g'li, T. H. (2023). TA'LIM TIZIMIGA MICROSOFT OFFICE 2003 VA 2020 DASTURLARINI QO'LLANILISHI VA IMKONIYATLARI. Scientific Impulse, 2(13), 353-357.
22. Хўжаназаров, Ў. Э., Рўзимова, Х. К., Есимбетов, Р. М., Алламурастов, Б. Д., Бобокелдиева, Л. А., Наралиева, Н. М., & Халкузиева, М. А. (2022). Қашқадарё ҳавзасининг тоғолди яйловлари мониторинги ва экологик оптималлаштириш. Образование, 8(9), 10.
23. Хужаназаров, У. Э., Ружимова, Х. К., Есимбетов, Р. М., Алламурастов, Б. Д., Бобокелдиева, Л. А., Наралиева, Н. М., & Халкузиева, М. А. (2022). ашкадарё хдвзасининг тоғолди яйловлари мониторинги ва экологик оптималлаштириш. Образование, 8(9), 10.
24. Есимбетов, Р., & Матрасулов, Г. (2022). РЕПРОДУКТИВНАЯ ДИНАМИКА БОЛЬШОЙ ПЕСЧАНКИ (RHOMBOMYS OPIMUS L.) В НУКУССКИХ ПЕСКАХ ПУСТЫНИ КЫЗЫЛКУМ. In НАУКА И ПРОСВЕЩЕНИЕ: АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ, ДОСТИЖЕНИЯ И ИННОВАЦИИ (pp. 14-16).
25. Yesimbetov, R. M., Asenov, G. A., Allamuratov, B. D., & Matrasulov, G. J. (2020). Long-term Dynamics of the Midday Gerbil (*Meriones meridianus* Pall) Population in the Portion of the Kyzylkum Desert in the Nukus Area. International Journal of Scientific and Technology Research, 9(3), 6213-6216.
26. Есимбетов, Р. М., & Асенов, Г. КАТТА ҚУМ СИЧҚОНИ (XENOPSYLLA HIRTIPES) БУРГАСИНИНГ МОНИТОРИНГ КУЗАТИШ ФЕНОЛОГИЯСИ. МИНИСТЕРСТВО ВЫСШЕГО И СРЕДНЕГО СПЕЦИАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН КАРАКАЛПАКСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ БЕРДАХА ФАКУЛЬТЕТ БИОЛОГИИ, 31.

27. Есимбетов, Р. М., & Асенов, Г. ҚИЗИЛҚУМНИНГ НУКУС ҚУМИ ҲУДУДИДА ТУШКИ ҚУМСИЧҚОНИ (MERIONES MERIDIANUS) НИНГ ТАРҚАЛИШИ ВА СОН ДИНАМИКАСИ. МИНИСТЕРСТВО ВЫСШЕГО И СРЕДНЕГО СПЕЦИАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН КАРАКАЛПАКСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ БЕРДАХА ФАКУЛЬТЕТ БИОЛОГИИ, 29.

28. Hamidullo o'g'li, T. H. (2022). HOZIRGI KUNNING DOLZARB IMKONIYATLARI. JAWS VA NVDA DASTURLARI. Scientific Impulse, 1(2), 535-537.